

HET VOORSCHRIJVEN VAN GENEESMIDDELEN DOOR TANDARTSEN EN OVERLEG MET APOTHEKERS

SAMENVATTING

In 1985 werd een voor-onderzoek gestart naar het voorschrijven van geneesmiddelen door tandartsen en hun samenwerking met apothekers. Het onderzoek naar het voorschrijven van geneesmiddelen werd uitgevoerd aan de hand van receptuurgegevens van ziekenfondsverzekerden. Tandartsen schrijven regelmatig geneesmiddelen voor uit de groep van niet-geclassificeerde stoffen (voornamelijk fluoride), analgetica, antibacteriële middelen en antiseptica, desinfectantia.

In 1984 schreven zij gemiddeld per week per tandarts 1,3 maal (inclusief fluoride) en 0,9 maal (exclusief fluoride) geneesmiddelen voor. Tussen 1980 en 1984 is geen toename van het volume van de tandarts-prescriptie waar te nemen. Dit wordt vermoedelijk veroorzaakt door maatregelen van overheidswege.

Het onderzoek naar samenwerking tussen tandartsen en apothekers is uitgevoerd met behulp van een enquête onder tandartsen. Het respons-percentage was 76,9. Van de respondenten heeft 41,7% contact met een apotheker. De meeste tandartsen zijn hierover tevreden. Het overleg wordt meestal telefonisch, persoonlijk of zowel telefonisch als persoonlijk gepleegd. Ongeveer de helft van de tandartsen 'zonder overleg' zou dit overleg wel willen hebben.

RANG JA, PAES AHP. Het voorschrijven van geneesmiddelen door tandartsen en overleg met apothekers. Ned Tijdschr Tandheelkd 1987; 94: 123-7.

J. A. Rang, socioloog
A. H. P. Paes, socioloog

Uit de vakgroep Praktische Farmacie,
Subfaculteit Farmacie van de rijksuniversiteit te
Utrecht.

Trefwoorden: **Farmacologie – Praktijkvoering –
Farmacotherapie – Apotheker**

Datum acceptatie: 5 februari 1987.

Adres: A. H. P. Paes, Croesestraat 79, 3522 AD
Utrecht.

1. INLEIDING

De vermaatschappelijking van de gezondheidszorg en de ontwikkeling binnen de verschillende professies hebben inmiddels geleid tot een toename van interdisciplinaire samenwerking. Veel samenwerkingsvormen en -processen zijn reeds beschreven in de literatuur. Opvallend is echter dat de samenwerking tussen tandartsen en andere professies maar sporadisch aan de orde is geweest en dat de samenwerking tussen tandartsen en apothekers in Nederland tot op heden nog niet aan de orde is geweest. Een dergelijke samenwerking lijkt voor de hand te liggen; onder andere omdat tandartsen geneesmiddelen voorschrijven. In de Verenigde Staten wordt wel aandacht geschonken aan de samenwerking tussen beide beroepen. Uit de literatuur blijkt dat er in de Verenigde Staten overleg is tussen tandartsen en apothekers en dat dit gestimuleerd wordt door de beide beroepsorganisaties.¹⁻⁴ Het samenwerken zou moeten leiden tot een betere en completere patiëntenzorg.¹

Tussen 1969 en 1975 is in de Verenigde Staten het aantal voorschriften, afgegeven door tandartsen, van 28 miljoen tot 62 miljoen gestegen.⁵ Dit is een stijging van 121% in zes jaar en wordt onder andere als reden gezien om het overleg tussen beide groepen te activeren en te intensiveren.

Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten uit de Verenigde Staten werd de vraag gesteld in hoeverre deze veranderingen ook waarneembaar zijn in Nederland. Door het toenemende belang van de farma-

cotherapie in de behandelingscapaciteit van tandartsen (in de Verenigde Staten), de vermaatschappelijking van de gezondheidszorg en de ontwikkeling binnen de tandheelkunde, ontstond ook de vraag in hoeverre dit zou leiden tot een groter contact tussen tandartsen en apothekers. Getracht is door middel van een verkennend onderzoek meer inzicht te krijgen in de geneesmiddelen-prescriptie van tandartsen en het eventueel aanwezig zijn van overleg tussen tandartsen en apothekers. Over deze aspecten is in de Nederlandse literatuur nog geen verslag gedaan.

2. MATERIAAL EN METHODE

2.1. Het voorschrijven van geneesmiddelen door tandartsen ('tandarts-prescriptie')

Het onderzoek naar het voorschrijven van geneesmiddelen door tandartsen is gebaseerd op een schriftelijke enquête onder tandartsen en op gegevens verstrekt door de Stichting Overleg Limburgse Ziekenfondsen. De gegevens hebben betrekking op geneesmiddelen die door de ziekenfondsverzekerden op tandartsrecept zijn verkregen in de jaren 1980 tot en met 1984. Zij bevatten geen voorschriften van tandarts-specialisten, wel die van alle andere tandartsen, dus ook die van tandartsen met een beperkte bevoegdheid. Het aantal ziekenfondsverzekerden en het aantal tandartsen waarop deze gegevens betrekking hebben, is weergegeven in tabel I.

Onder tandarts-prescriptie wordt verstaan het totaal aan geneesmiddelen, dat door een tandarts gedurende een bepaalde periode is voorgeschreven. De tandarts-prescriptie kan

worden verdeeld in een kwantitatief en een kwalitatief deel. Het kwantitatieve deel van de tandarts-prescriptie heeft betrekking op het volume van de prescriptie. Het volume van de prescriptie is in dit onderzoek uitgedrukt in het aantal voorschriften per tandarts per jaar. Deze volumemaat wordt gehanteerd, omdat hiermee wordt weergegeven hoe vaak een tandarts overgaat tot een farmacotherapeutische behandeling.

Door het aantal afleveringen per voorschrift te berekenen kan ook inzicht worden verkregen in de omvang van de voorschriften. Daar fluoride-bevattende preparaten veelal in grote hoeveelheden worden voorgeschreven, is het aantal afleveringen per voorschrift zowel in- als exclusief de fluoride-bevattende preparaten berekend.

Onder een aflevering wordt verstaan de hoeveelheid, respectievelijk het aantal van elke af-

Tabel I. Aantal ziekenfondsverzekerden en tandartsen aangesloten bij de Stichting Overleg Limburgse Ziekenfondsen.

jaar	aantal verzekerden	aantal tandartsen *)
1980	762.518	253
1981	762.695	286
1982	756.560	312
1983	754.023	312
1984	755.952	321

*) Onder deze tandartsen vallen ook tandartsen met beperkte bevoegdheden, echter geen tandartsen die geregistreerd staan als specialist.

zonderlijke toedieningsvorm van een al of niet samengesteld geneesmiddel, afgeleverd op een tijdstip ten behoeve van een patiënt.⁶ Dit is een door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie en de ziekenfondsen vastgestelde eenheid.

Het kwalitatieve deel van de tandarts-prescriptie heeft betrekking op de farmacotherapeutische groepen waaruit de tandarts geneesmiddelen en/of preparaten heeft voorgeschreven. Met geneesmiddel wordt de werkzame stof bedoeld. De term preparaat duidt op een geneesmiddel, dat tot een bepaalde toedieningsvorm en een bepaalde sterkte is verwerkt.

2.2. Overleg tussen tandarts en apotheker

Het onderzoek naar overleg tussen tandartsen en apothekers is in 1985 uitgevoerd door middel van een schriftelijke enquête. Het vragenformulier is toegestuurd aan 300 aselect getrokken tandartsen, verdeeld over heel Nederland die:

- een tandheelkundige praktijk uitoefenen,
- geen specialist zijn,
- niet alleen in de jeugd tandverzorging werkzaam zijn,
- de zesjarige opleiding hebben gevolgd,
- een volledige bevoegdheid hebben tot de uitoefening van een tandheelkundige praktijk zonder beperkingen,
- in het bezit zijn van een Nederlands diploma en de Nederlandse nationaliteit hebben.

De vragenlijst bestond uit 21 vragen, waarvan sommige onderverdeeld in subvragen. In de enquête waren onder andere vragen opgenomen over praktijkkenmerken van de respondent, het voorschrijven van geneesmiddelen, het gebruik van informatiebronnen over geneesmiddelen en het al of niet hebben van overleg met apothekers.

Het contact tussen tandartsen en apothekers kan worden verdeeld in:

- sociaal contact,
- het bestellen van chemicaliën en
- overleg.

Als sociaal contact worden beschouwd al die contacten tussen tandartsen en apothekers, die niets te maken hebben met de beroepsuitoefening van tandartsen en apothekers. Onder 'bestellen' worden al die contacten verstaan, waarbij de tandartsen bestellingen opgeven (bijvoorbeeld geneesmiddelen en/of chemicaliën voor

gebruik in de praktijk). Onder 'overleg' worden al die contacten verstaan, waarbij de tandartsen en apothekers meningen en kennis uitwisselen over zaken, die de beroepsuitoefening van beiden direct treffen.

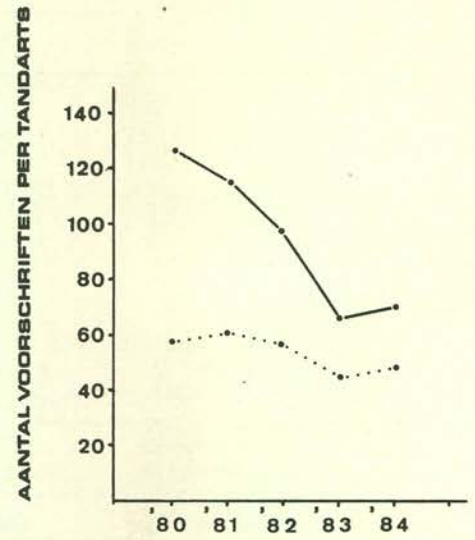
Van de 300 aangeschreven tandartsen bleken er tien om uiteenlopende redenen niet in de gelegenheid te zijn het formulier te beantwoorden. Hierdoor omvat de werkelijke steekproef 290 tandartsen. Van hen beantwoordde 76,9% de enquête voor de sluitingsdatum. De groep respondenten bestond voor 6% uit vrouwen en voor 94% uit mannen. Het jaar van afstuderen is weergegeven in tabel II. Voor wat betreft de werkring kan worden gesteld, dat 60,1% van de respondenten uitsluitend in de huispraktijk werkzaam is, 18,8% in een groepspraktijk of een associatie en 1,8% in een gezondheidscentrum praktizeert. Bijna een vijfde van de respondenten (19,3%) heeft meer dan één werkring. Het gemiddelde aantal patiënten per tandarts is ongeveer 1750, waarvan ongeveer 69% bij ziekenfondsen verzekerd is.

3. RESULTATEN

3.1. Het voorschrijven van geneesmiddelen door tandartsen ('tandarts-prescriptie')

Het aantal voorschriften per tandarts is afgebeeld in afbeelding 1. Veel tandartsen beschouwen natriumfluoride niet als geneesmiddel, ondanks de definitie van het begrip geneesmiddelen in de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening. De definitie laat hierover geen twijfel bestaan en classificeert natriumfluoride als geneesmiddel. Immers in de Wet wordt gesteld dat het gaat om een substantie of samenstelling van substanties, welke is bestemd te worden gebruikt of op enigerlei wijze wordt aangeduid of aanbevolen als zijnde geschikt voor het genezen, lenigen of voorkomen van enige aandoening, ziekte, ziekteverschijnsel, pijn, verwonding of gebrek bij de mens.⁷ Daar natriumfluoride-bevattende farmaceutische producten een belangrijke rol spelen in de tandarts-prescriptie en mogelijk andere interessante gegevens overschaduwen, is het aantal voorschriften in afbeelding 1 afgebeeld met en zonder de voorschriften van natriumfluoride-bevattende farmaceutische producten.

Afbeelding 1 laat zien, dat het aantal voorschriften per tandarts in de jaren 1980 tot en met 1983 is gedaald en dat in 1984 een lichte stijging is opgetreden. De sterke daling van het totale

Afb. 1. Het volume van de tandarts-prescriptie; weergegeven door het aantal voorschriften per tandarts, per jaar.

— Tandarts-prescriptie inclusief fluoridepreparaten.
 Tandarts-prescriptie exclusief fluoridepreparaten.

aantal voorschriften per tandarts in 1983 kan veroorzaakt zijn door:

- de '1 oktober-maatregel', die voorschrijft dat bepaalde preparaten niet meer door de ziekenfondsen worden vergoed;
- een circulaire van de Stichting Overleg Limburgse Ziekenfondsen gericht aan de tandartsen en apothekers, om het voorschrijven van geneesmiddelen waartoe tandartsen niet bevoegd zijn te verminderen;
- de 'eigen bijdrage'-maatregel.

Het gemiddelde aantal afleveringen per voorschrift is vermeld in tabel III. Vanaf 1980 is het aantal afleveringen per voorschrift (inclusief fluoride) gedaald. Wanneer fluoride-bevattende preparaten buiten beschouwing worden gelaten, blijkt het aantal afleveringen per voorschrift te zijn gestegen. Dat wil zeggen dat indien fluoride buiten beschouwing wordt gelaten, er een lichte stijging te constateren valt in het volume per voorschrift. De invloed van de fluoride-bevattende preparaten blijkt groot te zijn. De stijging van het aantal afleveringen per voorschrift (exclusief fluoride) in 1983 is vermoedelijk veroorzaakt door de 'eigen bijdrage'-maatregel.

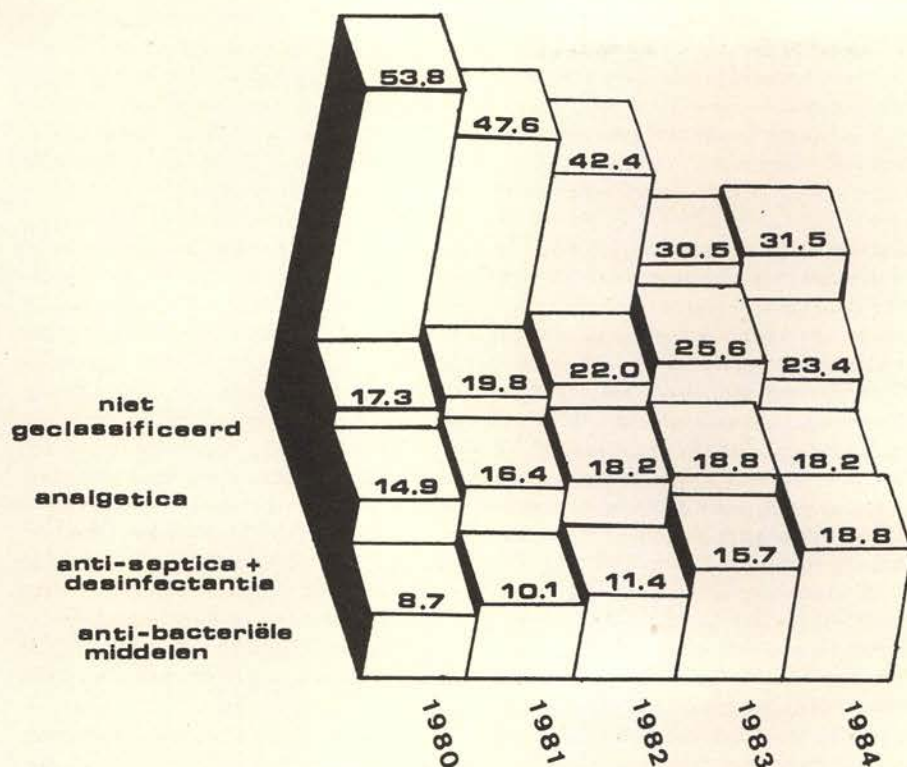
De indeling van de door tandartsen voorge-

Tabel II. Jaar van afstuderen der respondenten (n = 223).

jaar van afstuderen	frequentie	
	absoluut	relatief
... - 1959	16	7,2%
1960 - 1964	16	7,2%
1965 - 1969	31	13,9%
1970 - 1974	48	21,5%
1975 - 1979	58	26,0%
1980 - 1984	54	24,2%

Tabel III. Gemiddeld aantal afleveringen per voorschrift.

jaar	gemiddeld aantal afleveringen per voorschrift (incl. fluoride)	gemiddeld aantal afleveringen per voorschrift (excl. fluoride)
1980	2,22	1,14
1981	2,19	1,14
1982	2,15	1,16
1983	1,98	1,28
1984	1,90	1,28

Afb. 2. De getallen geven procentueel het aantal voorschriften uit betreffende farmacotherapeutische groepen weer.

Tabel IV. De tien meest voorgeschreven geneesmiddelen.

geneesmiddelen	cumulatieve percentages
natriumfluoride	31,5
waterstofperoxide	43,8
amoxicilline	54,9
glafenine	63,3
paracetamol/cafeïne	70,9
chloorhexidrine	76,4
paracetamol	79,4
floctafenine	81,8
doxycycline	82,7
benzylamine	83,6

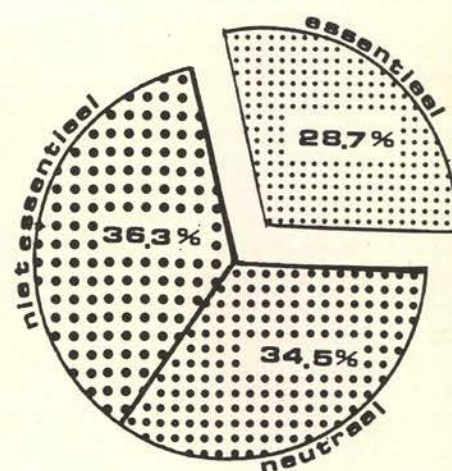
Tabel V. De tien meest voorgeschreven farmaceutische producten.

farmaceutische producten	cumulatieve percentages
Zymafluor®	20,5
sol. waterstofperoxide 3% FNA	32,8
Clamoxyl® caps. 375 mg	40,8
paracetamol/cafeïne FNA	47,4
Elmex® gelee	54,3
Glifanan®	60,8
natriumfluoride tabl. 0,56 mg	64,6
Broxil® caps. 250 mg	68,0
paracetamol tabl. 500 mg	70,9
collutio chloorhexidrine 0,2% FNA	73,5

schreven geneesmiddelen in farmacotherapeutische groepen is gemaakt aan de hand van het Informatarium Medicamentarium 1985. Hierin zijn de geneesmiddelen ingedeeld in 78 farmacotherapeutische groepen. Niet alle preparaten kunnen in deze farmacotherapeutische groepen worden ondergebracht. Er blijven drie groepen over, namelijk die van magistrale receptuur, de homeopathische middelen en de (nog) niet-gecodeerde preparaten. Geneesmiddelen uit veel farmacotherapeutische groepen worden slechts enkele malen per jaar voorgeschreven. Deze kunnen dus niet tot de normale prescriptie van alle tandartsen worden gerekend. De vier farmacotherapeutische groepen waaruit de meeste geneesmiddelen door tandartsen worden voorgeschreven zijn:

- de niet-geclassificeerde stoffen (voornamelijk natriumfluoride-bevattende preparaten),
- analgetica,
- antiseptica + desinfectantia,
- antibacteriële middelen.

Uit afbeelding 2 blijkt dat de laatste vijf jaar het meest is voorgeschreven uit de groep van de niet-geclassificeerde stoffen, terwijl er een duidelijke daling van het aantal voorschriften uit deze groep zichtbaar is. Opvallend is de stijging

Afb. 3. De mening van de respondenten over het al of niet essentieel vinden van het geneesmiddel (exclusief fluoride) in het tandheelkundige verstrekkingspakket.

tussen 1980 en 1983 van het aantal voorschriften uit de groep analgetica, antiseptica + desinfectantia en de antibacteriële middelen, ondanks een totale daling van het volume van de tandarts-prescriptie (exclusief fluoride) in de periode 1981 tot en met 1983. De vier meest voorgeschreven farmacotherapeutische groepen tezamen omvatten elk jaar meer dan 90% van het totale aantal voorschriften. Het verschil in het aantal voorschriften tussen deze vier groepen is de laatste vijf jaar echter kleiner geworden.

Om een indruk te krijgen over de door tandartsen voorgeschreven geneesmiddelen en preparaten, zijn twee tabellen gemaakt van de tien meest voorgeschreven geneesmiddelen en preparaten in 1984 (tabellen IV en V). Men kan zich afvragen of sommige geneesmiddelen en preparaten, voorgeschreven door tandartsen, wel door tandartsen voorgeschreven mogen worden. De farmacotherapie moet immers gericht zijn op het tandheelkundig-medische indicatiegebied. Enkele voorbeelden van door tandartsen voorgeschreven preparaten, die moeilijk gerekend kunnen worden tot het tandheelkundig-medisch indicatiegebied zijn:

- Diana®-dragees (anticonceptivum),
- Ration®-tabletten (antidiabeticum),
- Lasix® (diureticum),
- Tyrax®-tabletten (schildklierhormoon).

Een probleem bij de beoordeling van voornoemde gegevens is echter, dat niet altijd kan worden nagegaan waarom een tandarts is overgegaan tot een bepaalde farmacotherapie. Bovendien is het moeilijk achteraf na te gaan of er overleg is geweest met de arts, apotheker en/of het ziekenfonds van de patiënt.

Tabel VI. Vormen van contacten tussen tandartsen en apothekers.

overleg + sociaal contact + bestellen	overleg + sociaal contact	overleg + bestellen	overleg	percentage respondenten met overleg
9,0%	13,9%	8,5%	10,3%	41,7%

fonds van de patiënt.

De enquête maakt duidelijk dat het merendeel van de ondervraagden (64,1%) het voorschrijven van geneesmiddelen (exclusief natriumfluoride) soms overlaat aan de arts van de patiënt en dat een derde van de respondenten (32,2) het voorschrijven van geneesmiddelen (exclusief natriumfluoride) nooit delegeert in tegenstelling tot 3,6% die het voorschrijven van geneesmiddelen altijd overlaat aan een arts. Uit een vraag naar het belang van een geneesmiddel (exclusief fluoride) blijkt, dat de tandartsen van mening verschillen wat betreft het belang dat zij toekennen aan het geneesmiddel in hun beroepsuitoefening (afb. 3).

3.2. Overleg tussen tandarts en apotheker

Ongeveer 75% van de respondenten heeft op enigerlei wijze contact met een apotheker. Bij de helft van de ondervraagden vindt het contact incidenteel plaats (50,7%), terwijl bij 22,4% van de tandartsen het contact met een apotheker regelmatig voorkomt. Het meest voorkomende contact is het bestellen van geneesmiddelen en chemicaliën (62,8% van alle respondenten); 41,7% van de ondervraagden heeft een overlegsituatie met een apotheker; 32,8% geeft aan, dat het contact een sociaal karakter heeft. De grenzen tussen de verschillende vormen van contact zijn niet precies aan te geven; er komen allerlei tussenvormen en combinaties voor.

Samenwerking met name overleg, wordt in de eerstelijns-gezondheidszorg steeds belangrijker geacht, daar het een optimalisering van de hulpverlening teweeg kan brengen.⁸

Het overleg tussen tandartsen en apothekers vindt telefonisch (25,8%), zowel telefonisch als persoonlijk (38,7%) of wel persoonlijk (24,7%) plaats. Slechts 7,6% van de tandartsen 'met overleg' pleegt dit overleg te voeren in aanwezigheid van andere tandartsen. Van de respondenten 'met overleg' voert 3,3% dit overleg in aanwezigheid van andere werkers in de gezondheidszorg.

De onderwerpen waarover door de tandartsen overleg wordt gepleegd met apotheker, zijn:

- het geneesmiddel (90,5%);
- de risicogroepen en moeilijk behandelbare patiënten (38,8%);
- de middelen voor direct gebruik in de praktijk, zoals lokale anaesthetica, desinfectantia, enz. (35,6%);
- de kostenaspecten (4,4%);
- andere onderwerpen (4,4%).

De meeste respondenten 'met overleg' ervaren dit contact zowel positief als effectief en beoordelen het karakter van het overleg als permanent. Het merendeel voert dit overleg al langer dan vijf jaar (51,6%). Opvallend is, dat het aantal overlegsituaties de laatste vijf jaar bijna verdubbeld is. Het overleg vindt meestal tussen de twee en zes maal per jaar plaats (53%). Eén maal per jaar overlegt 23,6%, terwijl 18,3% meer dan één maal in de twee maanden overlegt.

Van alle ondervraagden 'zonder overleg' (58,3%) wil de helft wel overleg met een apotheker. Zij geven wat betreft de overleg-onderwer-

pen dezelfde prioriteit aan als de tandartsen 'met overleg'. De respondenten die geen overleg met een apotheker willen, geven hiervoor als reden op, dat:

- zij al voldoende kennis over geneesmiddelen bezitten (40,0%);
- er al overleg is met een of meer artsen (23,4%);
- er al overleg is met tandartsen (15,0%);
- de toepassing van geneesmiddelen in de tandheelkunde te gering is (28,4%);
- overleg om andere uiteenlopende redenen niet nodig geacht wordt (33,3%).

Om het al dan niet voeren van overleg te verklaren is gezocht naar verbanden tussen het overleg enerzijds en het jaar van afstuderen, het aantal jaren ervaring in de tandheelkundige praktijk, de plaats van afstuderen, het aantal patiënten in de praktijk, het aantal apotheken in de naaste omgeving van de praktijk, het soort praktijk waarin men werkzaam is, het aantal voorschriften per jaar, het al of niet stijgen van het volume van de tandarts-prescriptie gedurende het laatste jaar en het al dan niet essentieel vinden van het geneesmiddel in de tandheelkundige praktijk anderzijds. Alleen het al dan niet belangrijk vinden van het geneesmiddel verklaart het voeren van overleg voor een deel ($p < 0,01$). De kans overleg met een apotheker aan te treffen is onder tandartsen die het geneesmiddel zien als een essentieel onderdeel van hun tandheelkundige verstrekkingspakket groter dan onder tandartsen die deze mening niet zijn toegedaan.

4. DISCUSSIE

In 1984 werd er gemiddeld per tandarts per week 1,3 maal een geneesmiddel, inclusief fluoride voorgeschreven. Wanneer fluoride als geneesmiddel buiten beschouwing wordt gelaten, dan werd er in 1984 0,9 maal per tandarts per week een geneesmiddel voorgeschreven. Daar de resultaten gebaseerd zijn op ziekenfondsgegevens, zal het volume van de totale tandarts-prescriptie ongeveer 30% groter zijn. Immers, de enquête geeft aan, dat 69% van de patiënten bij een ziekenfonds verzekerd is. Uit het onderzoek naar de tandarts-prescriptie blijkt, dat er regelmatig geneesmiddelen uit de farmacotherapeutische groepen van

de niet-geclassificeerde stoffen, antiseptica + desinfectantia, analgetica en de antibacteriële middelen worden voorgeschreven. Een stijging van de tandarts-prescriptie, zoals in de Verenigde Staten tussen 1969 en 1975, is in Nederland tussen 1980 en 1984 niet waar te nemen.

Van de tandartsen heeft 41,7% overleg met een apotheker. De laatste vijf jaar is het aantal overlegsituaties bijna verdubbeld. De helft van de tandartsen 'zonder overleg' zou een dergelijk overleg willen hebben. Hieruit kan worden geconcludeerd, dat er bij tandartsen een grote behoefte is aan overleg met apothekers.

De onderwerpen waarover tandartsen en apothekers overleg plegen of willen plegen, hebben direct te maken met het raakvlak van de beide beroepsuitoefeningen, namelijk het geneesmiddel. Enkele concrete motieven die aan te voeren zijn om deze samenwerking te stimuleren zijn:

- Tandartsen schrijven veel verschillende geneesmiddelen en preparaten voor uit een groot aantal verschillende farmacotherapeutische groepen. Dit vereist een grote parate kennis over geneesmiddelen en preparaten. De apotheker bezit deze kennis bij uitstek en kan, indien nodig, worden geraadpleegd.

- De voorschrijfbevoegdheden van tandartsen zijn, zoals blijkt uit het onderzoek, niet bij alle tandartsen en apothekers even goed bekend. Problemen hierover kunnen worden voorkomen door overleg.

- Tandartsen dienen lokale anaesthetica toe bij en schrijven geneesmiddelen voor aan patiënten die onder behandeling kunnen zijn bij artsen. Patiënten met kiespijn vragen hiervoor soms aan artsen en apothekers een geneesmiddel. Het af en toe organiseren van een driehoeks-overleg tussen tandartsen, artsen en apothekers lijkt daarom nuttig.

- De taken van apothekers hebben zich uitgebreid tot onder andere een controle-rende taak. Hierbij gaat het om medicatie-, therapie- en kostenbewaking. Tandartsen kunnen hiervan gebruik maken en/of hieraan een bijdrage leveren.

- Gezien de nieuwe chemisch-tandheelkundige ontwikkeling op het gebied van de

SUMMARY

DRUG-PRESCRIPTION AND COOPERATION BETWEEN DENTISTS AND PHARMACISTS IN THE NETHERLANDS.

Keywords: Pharmacology - Dental practice - Pharmacotherapy - Pharmacist

In 1985 a preliminary study of drug-prescription and dentist-pharmacist cooperation was started. The study of drug-prescription was based on data of the social health care insurance. Dentists regularly prescribe non-classified drugs (mainly fluorides), analgetics, antibacterial drugs and antiseptics + desinfectants. In 1984 the average number of prescriptions, including fluoride products, was 1.3 per dentist per week. The average number of prescriptions, excluding fluoride products, was 0.9 per dentist per week. Between 1980 and 1984 no increase in the volume of prescriptions has been observed. This is probably due to measures by the government.

cariëbestrijding, zoals die van een cariës-identificerende stof die het al dan niet verder verwijderen van carieus tandweefsel indiceert, lijkt het gerechtvaardigd dat de tandartsen en apothekers elkaar door overleg op de hoogte houden van de nieuwste ontwikkelingen die in relatie staan tot beide beroepen. Het zou kunnen zijn, dat de apotheker daarbij het initiatief moet nemen om tot een dergelijke samenwerking te komen.⁹

Verder onderzoek naar de samenwerking tussen tandartsen en apothekers zal meer inzicht moeten geven in de redenen waarom tandartsen behoefte hebben aan overleg met apothekers, in de manier waarop tandartsen en apothekers het best gebruik kunnen maken van elkaars kennis en vooral in de manier waarop het overleg tussen tandartsen en apothekers de patiëntenzorg kan optimaliseren.

The investigation of the dentist-pharmacist cooperation has been carried out by means of a survey. The response rate was 76,9%. Of the responding dentists 41,7% cooperate with pharmacists. Most of the dentists 'with cooperation' are content with their contacts. The cooperation mostly takes place by telephone or personal contact, or by telephone as well as by personal contact. About half of the dentists 'without cooperation' would like to have consultation with a pharmacist.

LITERATUUR

- ¹ PENNA RP. Sticking together for professional survival. *Am Pharm* 1983; NS23 (apr): 27-30.
- ² GRIFFENHAGEN GB. Dentistry with pharmacy. Why? *J Am Pharm Assoc* 1975; NS15: 61.
- ³ WALKER JA, HELLING DK. An innovative dental pharmacy practice. *Drug Intell Clin Pharm* 1979; 13: 486-91.
- ⁴ CONNECTICUT JOINT DENTAL-PHARMACEUTICAL COMMITTEE. Principles for dentist-pharmacist relationships. *J Am Pharm Assoc* 1975; NS15: 588-9.
- ⁵ GIFT HC. Younger dentists spark 121% rise in dental RX's from 28 million in 1969 to 1975. *Pharm Times* 1977; 43 (juli): 40-6.
- ⁶ KONINKLIJKE NEDERLANDSE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN DE PHARMACIE. Memorandum voor de apotheker. Aanvulling 14, 1977, 's-Gravenhage: Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Farmacie, 1977.
- ⁷ SAGEL J. Geneesmiddelen wetgeving. Zwolle: Tjeenk Willink, 1979.
- ⁸ BRAND ACHR I. Samenwerken in de gezondheidszorg: fasen en facetten nader belicht. *Med Contact* 1978; 33: 343-9.
- ⁹ PAES AHP. Samenwerking arts-apotheker. *Pharm Weekbl* 1982; 117: 1163-7.

Meningen

VIER JAAR ORGAAN POST-ACADEMISCH ONDERWIJS TANDHEELKUNDE*)

De rubriek 'Meningen' is ingesteld ten einde bij te dragen aan de opinievorming binnen de tandheelkundige professie. Met een zekere regelmaat zullen hierin ook redactionele commentaren verschijnen. Daarnaast kunnen deze kolommen ter beschikking worden gesteld van diegenen die onder eigen verantwoordelijkheid hun inzichten willen vastleggen over onderwerpen die ook de Redactie van belang acht voor de lezerskring van dit tijdschrift.

EIJKMAN MAJ, Vier jaar Orgaan Post-academisch Onderwijs Tandheelkunde. *Ned Tijdschr Tandheelkd* 1987; 94: 127-9.

M. A. J. Eijkman, tandarts

Trefwoorden: Postacademisch onderwijs

Datum acceptatie: 13 januari 1987.

Adres: Dr. M. A. J. Eijkman, Schout-bij-nacht Doormanlaan 6, 2243 AL Wassenaar.

1. VERLEDEN

Op 17 november 1982 hebben de beroepsorganisaties, de Nederlandse Vereniging van Tandartsen (NVvT) en de Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde (NMT) te zamen met de universitaire instellingen (vertegenwoordigd door de vijf subfaculteiten Tandheelkunde) via een gemeenschappelijke regeling formeel afgesproken op het gebied van het PAOT te gaan samenwerken. Dat zou gebeuren in de vorm van het Orgaan PAOT. De vastgelegde doelstelling was 'de bevordering en organisatie van PAOT in lande-

lijk verband en de bevordering en organisatie van PAOT met betrekking tot een met de tandheelkunde samenhangend geheel van vraagstukken'. Een verdere afspraak was dat de instellingen het PAOT zouden gaan verzorgen.

Als neutrale voorzitter heb ik mij toen vooral tot doel gesteld, tegen de achtergrond van een onoverzichtelijk conglomeraat van allerlei landelijke PAOT-activiteiten, een structurele samenwerking tot stand te brengen op het gebied van PAOT tussen het beroepsveld en de subfaculteiten. Deze doelstelling was niet gemakkelijk te verwerkelijken, omdat de verstandhouding tussen praktijk en onderwijs eigenlijk altijd gespannen is geweest en dat bleek ook zeer het geval te zijn in de afgelopen vier jaar.

Als tweede doel nam ik mij voor te bevorderen dat er een effectieve cursusorga-

nisatie tot stand zou komen en dat de naam Orgaan PAOT binnen de tandheelkundige wereld bekend zou worden. De derde doelstelling was de subfaculteiten tandheelkunde met betrekking tot een cursuspakket PAOT op een lijn te krijgen. Evenmin een eenvoudige opgave, omdat de vijf subfaculteiten nogal verschillende visies op het tandheelkundig onderwijs hadden. Daarnaast was er op de subfaculteiten eigenlijk nooit sprake geweest van een structurele aanpak van het PAOT, omdat het geven van onderwijs aan studenten en het verrichten van onderzoek nu eenmaal toen de voornaamste bezigheden van een universitaire instelling waren.

De periode 1982-1986 overziend moet worden vastgesteld dat de tijden niet gunstig waren voor de ontwikkeling van zo'n nieuwe organisatie. Tussen de diverse deelnemers binnen het Orgaan bleek spra-

*) Toespraak bij het afscheid van de voorzitter van het Orgaan Post-academisch Onderwijs Tandheelkunde gehouden d.d. 11 december 1986 te Utrecht.